

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>SZERKESZTŐSÉG, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Füvészkert-utca 1079.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven. Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>KIADÓ HIVATAL, hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő: Füvészkert-utca 1080.</p>
--	--	--

Tartalom. A bihari tizenkét pont. Kiss Sándor. — Egy nagyfontosságú javaslat. Papp József. — Önvédelem. — ö—. — Tárca. A Sabbath megülvése. Török Zoltán. — Iskola-ügy. Menyhárt János. Gulyás Lajos. — Közügyeink. Templomavatási ünnepély Tisza-Kürtön s néhány adat az egyház történetéből. Szűk Károly. — Nekrológ. Nagy Pál. — Különfélék. — Szerk. posta.

A bihari tizenkét pont.

— Válasz M. F. hasoncímű cikkére. —

I.

A „Debreczeni Protestáns Lap“ folyó évi 40-ik számában „A bihari tizenkét pont“ cím alatt tiszt. M. F. úr nem annyira kemény támadást, mint fitymáló hangon tartott gúnyos kritikát ereszt világgá a bihari ev. reform. egyházmegyei tanító-egyesület által, a tervbe vett országos ev. reform. tanító-gyűlés elé terjesztés végett elfogadott és a társegyletekkel közölt pontokra.

Miután ezen pontozatok tulajdonképeni nyélbeütője és elfogadás végett betérjesztője én voltam; egyrészt azért, hogy az odium súlya ne az egész testületet, hanem a szerző okot érje, másrészt, hogy kellő világításba legyen helyezve az ügy: engedtessek meg nekem — az audiatur et altera pars elvénél fogva is — kimutatnom, miszerint ez a mi sokat gáncsolt tanítóságunk törekvéseivel távolról sem abban az eszmekörben mozog, melyet annak cikkező úr tulajdonít. Hogy az ügyet megvilágosító soraim megírása eddig késett, arra nézve mentsen ki azon sajnós körülmény, hogy szerény anyagi viszonyaim nem engedhetvén meg e becses lapok járatását, csak lelkészem szívességéből olvashatom s másodkézből is csak októberhó 15-én vehettem a cikk tartalmáról tudomást. De jobb későn, mint soha!

Legelőször is azt kell kijelentenem, hogy a neheztelt tizenkét pontnak tiszt. M. F. úr csak címeit olvas-

hatta, de megokolását nem, s így olyan dolog felett nyilvánított előlegesen is lesújtó kritikát, melynek lényegét még nem ismerte. Ily módon — ha szabad ezen hasonlat-tal élnem — az embryóban levő leendő csecsemőre sine ira et studio kimondta... a kötél általi halált! Bizonyára, ha ismerné intencióinkat, nem használna oly lealacsonyító hangot; sőt — mint felekezeti tanügyünk emelésének buzgó híve — urbi et orbi azt nyilvánítaná: „adjátok meg a tanítóknak mindazt, a mi által műveltebbek s anyagilag függetlenebbek lehetnek; hogy a nemes hivatás teljesítésére előléptetés, jobb javadalmazás, a népiskolai tanügy administratív részében kilátásba helyezett befolyás stb. által nemes ambíciójuk és munkakedvük emeltessék“. Mindezeknek magva pedig a hivatolt tizenkét pontban van letéve; csak sine ira et studio kell azok fölött gondolkozni.

A nélkül, hogy minden egyes pont részletes és kimerítő megokolásába bocsátkoznám, — mert az e helyen túl-hosszas munka lenne s tulajdonképen a tervezett országos ev. reform. tanító-gyűlés föladatát képezné, — egyszerűen körvonalozom és vázlatosan előadom azoknak célját és indokait. Ki fog világítani ebből is, hogy mi mennyire ragaszkodunk egyházi alkotmányunkhoz és mennyire igaztalan tendenciákkal vádolnak. Ime: „Mit szándékunk hát tulajdonképen kérni“?

1. Lelkész és tanító közötti viszony korszerű rendezése.

Értjük ez alatt azt, hogy akár az egyházi törvények revisiója alkalmával, akár a „gyakorlati lelkipásztorkodás-tanba“ vétessék föl néhány pont, mely körülírja, hogy meddig mehet a lelkész az útastásadási és ellenörködési jog gyakorlatában? Vagy világosabban: mit követelhet a lelkész a tanítótól mint munkatársától és viszont? Egyházi törvényeink 123. §-ában kimondatott ugyan, hogy a lelkészek a tanítók — mint a népnevelés terén munkatársaik

— irányában szeretettel járjanak el, őket jóakarátulag tanácsolják és vezéreljék; de az nincs körülírva, hogy miben és meddig? Ez pedig a — sajnos — több helyen előforduló félreértések és kellemetlenségek 90%-jének elejét venné. Például: ismertem lelkészt, ki annyira ment az útasításadasi jog gyakorlatában, hogy minden vasárnap kiadta a tanítónak heti útasításait: mit, mikor és miként tanítson, — s az eredményért mégis a tanítót terhelte az erkölcsi felelősség! Ismerek tanítót, ki annyira emancipálta magát a — mi részünkről is föltétlenül szükségesnek ismert — szelid örökös alól is, hogy lelkésze csupán a közvizsgálatok alkalmával szerzett hivatalos tudomást a tanító működésének mikéntjére felől! Így egyik helyen a lelkész, másik helyen a tanító ment tulságba s használta föl személyes tekintélyének emelésére a másik egyén galambszelid temperamentumát.

Mi szeretjük az ellenőrzést, ha az nem vitetik túlságba és oly módon gyakoroltatik, mint a bihari egyházmegye tapintatos modorú és a tanítók részéről is szeretve tisztelt lelkészi kara által csaknem kivétel nélkül; de azt is szeretnők, hogy az ellenőrzés módja és formája egyöntetű legyen minden népiskolánkban. Ne legyen az ellenőrzési és útasításadasi jog gyakorlata fegyelmi színezetű; de ne legyen olyan sem, mely a tanítót emancipálja az ecclesia hatásköre alól.

2. A tanítók jogi helyzetének szabatos körülírása.

3. A tanítói tekintély emelését czélozó intézkedések tétele.

4. Társadalmi állásunk szilárdítása.

E három pontot azért foglaltam össze, mert szoros összefüggésben vannak egymással s egyik a másiknak kiegészítő része.

Egyházainkban igenis elterjedt szokás, hogy a megürült tanítói állomások olyformán töltenek be, hogy a megválasztott tanító, még akkor is, ha előbbi helyén 10—15 évig mint állandó tanító működött is, egy évi ideiglenesség vagy próbaév föltétele mellett választatik el. S ha az illető — talán épen erélyes működése miatt — nem tudja a presbyterium osztatlan tetszését megnyerni: egy év multán ugyanezen állomásra új pályázat hirdettetik s helye mással töltenek be. Így az, ki semmi hivatali vétséget el nem követett: a jogosság színe alatt fosztatik meg keservesen megérdemelt kenyerétől, s mi több: elesik nem csak ő maga, de családja is a kilátásba helyezett állami nyugdíj vagy segélytől! Menjünk tovább. A m...i egyház presbyteri gyűléséből és iskolaszéki üléséből, mihelyt az iskolai ügyek kerülnek szőnyegre, a tanítók kipurancsoltatnak az elnök által az okon, hogy ez a tanítók személyes ügye; tehát ennek tár-

gyalásán az egyh. törvények 33. §-a értelmében jelen nem lehetnek! Ugyanezen egyházban, a tanév elején, a lelkész által véghez vitetni szokott promotió alkalmával megtörtént, hogy a kisebb fiiskolából több első osztályú gyermek — csupán az okon, mert nyolczadik életévöket betöltötték — a lelkész által átvezetettek a harmadik osztályba! S midőn mindkét tanító tiltakozott az ilyenmő eljárás ellen: renitens magatartásuk és a felsőbbség elleni tiszteletlenség miatt fegyelmi eljárás alá vonattak a presbyterium kértére. Még egyet! Ott, hol a tanítóság össze van kapcsolva az énekvezérséggel, a kántor-tanítói állások betöltése a legtöbb helyen úgy megy végbe, hogy a megjelent pályázókkal énekpróbák tartatnak és — bocsánat a parlagi kifejezésért — a ki legjobban bírja szuszszal, majd mindig az nyeri el a sok esetben kitünő iskolai és működési bizonyítványokkal rendelkezők elől a jobb javadalmazású állást. De hány, meg hány concret eset van, melyek mind azt igazolják, hogy egyházi szervezetünkben elfoglalt jogi helyzetünk s társadalmi állásunk szilárd alapja és hivatali tekintélyünk csak illuszió, semmi más. Kire kötelelességek teljesítése van bízva: annak azok arányában jogokat is kell adni. Azt tiszt. M. F. úr is elismeri, hogy sok és nehéz köteletség terheli a tanítókat; de én — pedig másfél évtizede működöm e pályán — egyéb jogát nem ismerem, mint-hogy jogunk van — tanítani. Ezzel pedig csak kötelelességek járnak, melyek gyakorlásában is ezerféle akadályokba ütközünk.

A tanítói, vagy helyesebben hivatali tekintélyt pedig kérjük megkülönböztetni az egyéni, személyes tekintélytől. Ha a tanítónak — mint ilyennek — nem lesz annyira alárendelt szerepe az iskolai administratióban, mint most; midőn minden egyes iskolaszéki tag és presbyter jogot formál megleczkéztetésére és útbaigazítás adhatására; ha a próbaév és ideiglenesség csak oly tanítók vagy oklevél nélküli tanítójelöltekkel szemben engedtetik meg, kik még sehol, vagy csak ideiglenességgel működtek; ha az énekpróbák épúgy, mint a hajdanta szokásban volt próbapapolások, beszünttetnek; ha urbi et orbi, palam et publice nem fogják a tanítóságot épen azok, kik az egyházas tekintély megőrzésére hivatottak, szóban és írásban, ok és alap nélkül ledorongolni; ha végül szabatosan körül lesz írva, mi joga van a tanítónak? . . . akkor meglesz az egyházas és hivatali tekintély is. Ezt pedig a zsinat saját jogkörében megteheti.

Kiss Sándor,
ev. reform. tanító.

Egy nagyfontosságú javaslat.

II.

Egyházmegyénk máramarosi részét illetőleg, miután itteni egyházaink belhivatalnoki fizetései a 600 frtot elérik, építkezési szükségleteiket — Sziget kivételével — önerejükkel teljesíthetik, főként missiói szempontból tettük vizsgálódásunk tárgyává, s úgy találtuk, hogy:

1. Dolha, Rókamező, Kereczke stb. már szervezett missiói kör, hol 110 prot. lélekkel szemben 15,437 más vallású, s ezek közt 15,341 idegen nemzetiségű és csak 96 magyar van, jelen állásában továbbra is fentartandó.

E missiói körben a lelkésztanító fizetése közel 600 frt, melyből a domesztika 300 frtot fedez, 100 frtot és 12 hosszú öl fát a Teleky család, 60 frtot a gyármunkások társládája ad. Ezenkívül van 40—50 frt próvent és 39 hold erdő, de a mely jelenben nem jövedelmez.

Az egyház vagyona: 100 frt alapítvány iskolai célra s ugyane célból a Teleky családtól évi 25 frt.

A hívek polgári adója 400 frt.

Szükségeltetik egy torony építése, valamint a templom és papilak kijavítására 1400 frt, melyből 400 frtot az egyház önerején képes fedezni, kő- és faanyagokat pedig a grófi családtól várhatni. Fedezendő összeg 1000 frt.

Mivel a lelkésztanítói lakás maga a templom is a Teleky család tulajdona, bizottság czélszerűnek látná, ha az egyházmegye a tulajdonjog megszervezetése iránt mielőbb lépéseket tenne, valószínűnek tartván, hogy a nagynevű s áldozatkész család az egyházmegye ez iránti kérését szívesen teljesítené.

2. Visk, anyaegyház 1944 ref., 1200 gk. és 200 zsidóval, külsegélyt nem igényel, ellenben leány- és fiókegyházai:

Urmező, Vajná, Darva és Bustyaháza 71 prot. és 2788 más felekezeti s 410 kivételével idegen nemzetiségű lélekkel együttesen a técsői szolgabírói járásban idegen felekezetek és nemzetiségek közt elszórtan lakó s jelenleg a técsői lelkész gondozása alatt álló mintegy 100 lélekkel 1 körlelkészséggé lenne alakítandó. Ezen missiói kör székhelye lehetne akár Bustyaháza, hol híveink most is legnagyobb számmal vannak s tekintettel az itt levő nagy szabású iparüzletre, évről-évre szaporodni is fognak; akár Urmező, hol 1848 előtt még rendes lelkészesség volt, s hol a vajnági taggal együtt 70 hold lelkészi birtok van, s a roskadozó templom is kijavítható.

Urmező, mint területileg inkább központ, mindenesetre előnyösebb lenne a missiói kör székhelyéül s bizottság azon esetben, ha a régmúlt időkben is egyházfentartó Pogány család tagjai hajlandók lennének a templomot kijavíttatni, az üres telken czélszerű lelkésztanítói lakot építtetni s az évi fizetéshez legalább évi 50 frttal hozzájárulni, a missionárius lakását már csak a történeti emlékek s a fennálló templom és lelkészi tag kedvéért itt kívánja megállapítani.

De mivel az áldozatkésztségnek ezen kétségen kívül magasfokú mérve a csak két tag által képviselt családtól nem kívánható, ugyanazért a missionárius székhelyéül Bustyaházát jelöljük ki, hol egy imaház építése különben is elkerülhetetlen s a hívek mutatkozó nagyobb mérvű áldozatkésztsége mellett és a domesztikától nyerendő 400 frt segélyvel könnyen eszközölhető is.

A missionárius lelkész fizetéséül szolgálna:

1. Az Urmezőn és Vajnaágon levő földek évi bére	100 frt
2. A missiói szolgálatokért eddig a técsői lelkésznek adott	100 frt
3. Egyházi adózásból	120 frt
4. Tandíj, stóla stb.	80 frt
	összesen 400 frt,
mihez kellene még a domesztikából évi	200 frt.
Közli	Papp József.

Önvédelem.

Egyházunk alkotmányába egy oszlopot valának beállítottában. Kiki igyekvék megtenni észrevételét. Én is arra vetődtem. Én is szoltam egy pár szót a dologhoz. De hej megjártam! Hej megbántam, hogy egy szót is kieresztettem a számon! Jó indulat vezérelte nyelvem. Tárgyilagos igyekeztem lenni. Nem bántottam senkit. S mi történik?! . . . Alig győzöm számlálni kékjeimet. Elneveztek álmodozónak, ábrándozónak, kényelemkeresőnek, gyerekesnek, idétlennek. Transit! De nt. Szöllősi Antal lelkész úr stylusának vastagabb végével olyan sötét foltot hagyott rajtam, a melynek vétele után nem szólnom, de kiáltanom kellene. Azt mondja, hogy engem dissimulánsnak tart. Csak annyit kérek alássan, méltóztassék urát adni e szónak. Nem hiszem, hogy átnézte volna nt. úr cikkjének impurumát, mert ezt a kemény vádat kihúzta volna másodszori olvasásra. Vagy ha tévedek, akkor igen súlyos okai lehetnek ilyen sötét vád szemeim közé vágására. Tehát én képmutató, farizeus vagyok!! Nyilvánosság előtt, egy nagy tekintélyű férfiú mondja ezt szemembe. Én Istenem! Én Istenem! beh könnyen rá mondja ezt a másokra még Krisztus szolgája is. De nem, ez a vád nem csak úgy könnyedén kiejtett beszéd. Ez meggondolt, írásba foglalt vád. S akkor jaj nekem! „Jaj nektek képmutató farizeusok!“

Ez az Ur ítélete. A kire pedig Ő jajt kiált, annak igazán jaj. Ön tehát nagytiszteletű lelkész úr vádol, én védekezem. Ne emberek előtt pereljünk. Főlebbezzünk ahhoz, a kinek mindketten szolgálai vagyunk s a ki látja mindkettőnk indító okait. Én főlebbezek! S az ítéletre nem kell soká várni. „Még vagyion írva“, Máté 5, 22. . . . a ki pedig ezt mondja az ő atyjafiának (tehát ha gondolja, vagy írja is róla): Ráka, méltó a főtanácsra; a ki meg ezt mondja: Bolond, méltó . . . .“ Nem írom ki, oly kemény az ítélet. Csak elmondogatom magamban: „Ne ítéld, hogy ne ítéltessél“. „A miben megítéled a másikat, önmagadat elítéled“ . . . Mily könnyen vétkezhetik az ember ítéltése által a keresztyén jogosság ellen; mily sötét színben tünethetni föl valakinek a jellemét, — vagyis inkább mennyire semmivé tehetjük azt egy kis szóval, — ezzel, hogy „képmutató“! — ha szavunk mások előtt is hitelre talál. Lelkészek, a Krisztus szellemét teljesen értők érezhetik, méltányolhatják ennek az óriási súlyát. És íme: lelkésztől kell ilyen váddal sujtatnom.*)

De nézzünk szemébe a tárgynak közelebről. Hátha az a tizenhárom szó csakugyan képmutatónak tüntet föl. Olvasom és ismét elolvasom. Homlokomat kétszer-háromszor végig simítom és még se tudom kiolvasni képmutatásom köntösét, a

*) De hát senkisé tudja, hogy ki ön, —ö— úr?! Szerk.

modern nyelv-iszonyt. Felkérem olvasóimat, olvassák el az illető néhány szót s úgy formáljanak ítéletet. De felkérem mély tisztelettel és alázattal nt. vádlómat is, szíveskedjék méltatni engem annyi fáradságra, a mennyivel ki lehet mutatni a kérdéses szavakból az én amaz újmódi betegségben leledzésemet.

De hát legyen, hogy azon szavakból ki lehet azt hozni. S ekkor meg azt nem tudom megérteni, hogy a modern nyelvtanulástól iszonyodó s modern nyelvet mégis tudó ember miért képmutató szükségkép? Avagy a keserű orvosságot nem veszi-e be az ember a hasznáért? De meg nem juthatott-e a nyelvtanulástól iszonyodó a nyelvismerethez, pl. a gyermekjátékok útján vagy mellett. S még ha megengedjük is, hogy a modern nyelvet tudó s annak tanulásától iszonyodó ember okvetlenül képmutató, azt nem látom vádlóm cikkéből, hogy az én modern nyelvet ismerő voltomat miként állapíthatta meg teljes biztossággal egyetlen felszólalásomból. Azt mondja ugyanis, hogy én csak a mívelt külföldön látottak után telhettem el a cikkemből látható vágyakozással s külföldet pedig megjárni valamelyik modern nyelv nélkül, lehetetlen. No, ha e két állítás bír alappal, a következtetés megáll. De az alapot mind a két előbbi tétel nélkülözi. Mert még abból, hogy valaki olyan eszmény után vágyakozik, a mit a külföld már többé-kevésbé megvalósított, nem következik, hogy az az illető külföldön járt; sőt még abból sem következik az, ha specialiter külföldi eszmény után történik a vágyakozás. Így tehát még az én „vágyakozásom“ magában nem elegendő alap annak megállapítására, hogy külföldön jártam. Azt meg tények czáfolják meg, hogy a külföldet nem lehet modern nyelv nélkül megjárni... Hol van hát a vád alapja?!...

De ha már ennyiben vagyunk, hadd szóljak még egy pár szót.

Azt mondja itt vádlóm, hogy az —ő—ö— betűkkel alájegyzett cikk írója ő. Jó hogy megmondta, mert másképp nem hinném. A priori elfogadom, hogy a lelkész gondolata, beszéde, cselekedete a valósággal megegyező s meghajlom szavainak igazsága előtt. De benső kritika alapján ezt velem: senki el nem hitetné. Először aggodalmat, panaszt és vágyakozást lát cikkemben s ezek két elsejét nemes vágyakozásomból tartja eredőnek; azon vágyakozásomból, melyet csak elismerni és tisztelni tud. S a cikkemből sugárzó szellemet is olyannak találja, a mely ha lelkesítené az egyházi szolgálókat, megújídnék az egyház, abban nagyszerű és örvendetes változások történének. Azon kort, a mely után vágyakozom, olyannak jelzi, a „mely után buzgó imádság epedez sokaknak ajakán“. Elismeri, hogy „többet szolgálunk az államnak, mint az Istennek“. S imé, négy hónap se telik el s mit látunk?! Azon panaszt, a mit négy hónap előtt nemes vágyakozásból fakadó érzelemnek nevezett, most „idétlennek, indokolatlannak“ mondja. Míg akkor maga határozott bizonyosságot tesz a lelkész nagymérvű, hivatása körén kívül eső elfoglaltsága mellett; míg jogosnak, sőt felette szükségesnek tartja az ígéhirdetőnek kizárólag lelkészi teendőkkal foglalkozását, s az anyakönyvezést is csak a hívek számbaszédése szempontjából (a mit, azt hiszem, soha senki el nem tilthat) — meg tisztességnek okáért tartja szükségesnek: addig most, az ezen állításaival helyeselt eszmény felé törekvést elnevezi álmodozásból, kényelemkeresési vágy által elábrándítatásból (nb. a kényelemkeresés nagyon prózai dolog; az aligha indít valakit ábrándozásra) származó valaminek.

Honnan van ez?! Hogy lehet ezt megérteni? Ezt csak vádlóm tudhatná kimagyarázni.

Én nem ereszkedem nt. vádlóm álláspontjának — ha ugyan ez meghatározható — viszonybírálataiba; de ha tennem is, semmiesetre se járnék úgy el ellenfelemmel szemben, mint a hogy vádlóm részéről engem illetőleg történt.

Annyit azonban legyen szabad kijelentennem, hogy ám rakja vádlóm térdem alá ezután is a borsót (a gúny és megvetés borsóját), mint a hogy Madách Lutherével történt; ám tartson ábrándozónak, álmodozónak: én „még a borsón is szépet álmodom“.

—ő—.

Tárcza.

A Sabbath megülése.

(Folytatás.)

A törvény az egyesek vasárnap-megülésére — a mi a legfontosabb — nem terjeszkedhetik ki. Az a kérdés, hogy mi tartatik az egyén kötelességeül e tekintetben. Mindenekelőtt meg kell emlékeznie, hogy a Sabbath az Urnak szentelt nap tartozik lenni, mely a test és elme pihenése mellett főleg arra szolgál alkalmul, hogy a lélek imádja Istent és Ő vele kibéküljön s a mindennapiságnak, akarata ellen is reá ragadt porától megtisztuljon. Ugy kell tehát az egész napi életmódot berendeznie, hogy annak minden egyes mozzanata ezen célt munkálja, vagyis, hogy a nap szellemében, azaz a nap fontos céljához illő hangulatban legyen. Ez által ki van zárva mindennemű szükségtelen munka, vígadozás, szórakozás.

Hogy a Teremtő méltóan imádtathassék, a gondolatoknak a földi dolgoktól elvonása s az ott fent levő dolgokra irányása szükséges. Ebből következik, hogy a sabbathnapi társalgás is különbözni fog a hétköznapitól, miután az, a ki előtt az épen most mondott cél lebeg, minden olyan tárgyat kerülni fog, a mely azon célt nem szolgálja, vagy épen akadályozza. „Nem lesz ez feszes, természetellenes; mintha semmi olyat nem lehetne mondani, a mi nem szorosán vallásos jellemű, sőt inkább mindenkor „kedvességgel, mintegy sóval megsóztatott“ (Kol. 4. 6.) fog az lenni; de minden vídamsága mellett is szent marad. Betelik az ígyen társalgóban e parancs: „nem szólod a te saját szavaidat“ (Ésaiás 58. 13.). Nem csak „rútság, bolond beszéd és trágárság“ kerülendő e napon, mely soha „nem illő“ (Eféz. 5. 4.), hanem üzleti dolgok, politika, napi hírek, a falu hírharangja stb. mind mellőzendők s oly tárgyak választandók, a melyek előmozdítják s erősítik a lélek vallásos hangulatát... Sok jó egyházi beszéd lett már eredménytelen a templomból haza menet s az asztal körül folytatott beszéd ahhoz nem illő minősége által.“

A sabbathnapi foglalkozás is azon nap jelleméhez alkalmazott tartozik lenni. Az ezen napi foglalkozások, mondhatjuk, kötelességek legkitűnőbbike az Isten imádása. „Maga a természet elvezet azon kötelesség megismerésére, hogy azon Lényt, ki bennünket alkotott, imádni tartozunk. Ezen kötelességünk azonban még világosabban áll előttünk, ha bűnösségünket s az Isten által szerzett váltság nagyszerűségét megfontoljuk, a mikor is lelkünk felgerjed az Ő imádására — magasztalván tökélyeit, hirdetvén dicséretit, hálásan emlegetvén szeretetét, kérvén áldását, feltárván szívünket előtte ezen

kéréssel: „Kísérts meg engem erős Isten és lássad az én lelke-
met; próbálj meg engemet és lásd meg az én gondolatimat; és
lásd meg, ha boszúságra való úton járok-é és hordozz enge-
met tökéletes úton“ (Zs. 139, 23.). Isten imádása személyi,
házi és nyilvános. A keresztyén bémegey titkos házába és be-
zárja ajtaját (Máté 6. 6.); majd maga közé gyűjti családját a
házi oltárhoz; az itteni imádkozás és elmélkedés által előkészül
Istennek együttes tiszteléséhez és örvendez, mikor ezt mondják
néki: „Menjünk az Urnak házába“ (Zs. 122. 1.), s nem tartja
soknak kétszer felkeresni az Ur tornáczát.

Másik nyugalomnap foglalkozás az olvasás, és pedig
vallásos irányú épületes iratok tanulmányozása mellett főleg
a bibliáé. „Teremtők akaratáról szóló irat ez, történelem az
Ő cseljai kifolyásáról. Tanít Istenről, kötelességről, bűnről,
Krisztusról, üdvéről, a Szentlélek munkájáról, az örök élet út-
járól. Hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, a fe-
nyítésre, mely igazságban vagy, hogy tökéletes legyen az
Isten embere, minden jócselekedetre tökéletesen felkészített.
(2. Tim. 3. 16, 17.). Mint irodalmi termék ez a nagy lelki klasz-
szikus mű. Annak tanulmányozása felüdülésnek, ihletésnek s
gyönyörűségnek állandó forrása. Nagy jótéteménye az a Sab-
bathnak, hogy lelkeinknek a bibliában foglalt nagy igazságok-
hoz szoktatására időt biztosít.“

A vasárnapi foglalkozások közé tartozik a gyerme-
kek vallásos oktatása is. Ez részint a családi körben,
részben — s sokakra nézve kizárólag — a vasárnapi iskolák-
ban történik. A vasárnapi iskola igen nagy fontosságú intéz-
mény, kétszeresen az ezen osztályban, a hol másnévű iskolák-
ban nem nyerhetnek a növendékek vallásos oktatást. Ez a
tény adja a kulcsot az ilyen nyilatkozatok megértéséhez: „az
(t. i. a vasárnapi iskola) mint polgári intézmény megfizethet-
len. Többet tett ez szabadságaink megőrzésére komoly állam-
férfiaknál és fegyveres katonáknál“; s ismét: „a vasárnapi
iskola az egyedüli törvényes eszköz azon zátony elkerülésére,
melyen a francia köztársaság hajója törést szenvedett. Raikes*)

*) Gloucesteri nyomdász, a vasárnapi iskola-intézmény meg-
alapítója. 1781-ben, üzleti ügyében Gloucester külvárosába ve-
tődvén, az ott, minden gondozás nélkül elvadulva növekvő utca-
gyermek látára támadt azon gondolata, hogy ezen állapot meg-
változtatását megpróbálja. E végből négy asszonyt fogadott, kik-
nek kötelességök volt tanítani írásra s az egyház katekizmusára
annyi gyermeket, a mennyit a helyiség befogadhatott. Az
1783-ban és 1784-ben tett hírlapi megemlékezések után általános
figyelem tárgya lett a kezdemény, s 1785-ben, Londonban, egy a
vasárnapi iskoláknak az egész országban leendő meghonosítását
ezéző társaság alakult. Az intézmény azonban nem virágozhatott
fel mindaddig, míg új alapra, az ingyen oktatás alapjára nem lőn
fektetve. Ez megtörténvén, a vasárnapi iskola új stádiumba lépett
siker tekintetében s gyorsan terjed. 1800-ban már majdnem
minden tanító ingyen működött. Magasabb rangú egyének is fel-
ajánlák szolgálatukat; esínos épületek emeltettek tanhelyiségül
templomokkal, kápolnákkal összeköttetésben s az ország esakha-
mar benépesült ilyen iskolákkal. A világi ismeretekben — olva-
sás, aritmetika — ha valami magas fokot nem lehetett is elérni
ezen intézetekben, de alapvetésre kitűnő szolgálatot tévének, míg
másfelől az azokban nyert vallásos oktatás Anglia legjobb embe-
rei jelleme alakulására volt befolyással. 1803-ban alapított a
vasárnapi iskolák ügyére oly fontos „Sunday School Union“ (Vas-
isk. unió). Az utóbbi 34 év alatt a vas. isk. harmadik stádiumát
érte el. A köziskolák szaporodása a vas. isk. teendőjét a vallásos
oktatásra korlátozó. Ez egyideig veszélylyel fenyegeté népszerű-
ségeket, de a tanítók buzgósága állandóan megszilárdítá jó hírne-
vöket. Ez intézmény Skóciába 1782-ben jutott be; általános-
ságra azonban egész 1797-ig, az ingyen tanítás behozataláig nem

hazánknak tett szolgálata sokkal nagyobb és messzebb kiható,
sem hogy azt már most kellőleg fel tudnók becsülni“.

Angol források után.

Török Zoltán.

(Vége köv.)

Iskolaügy.

Menyhárt János.

Elbúcsúzott tehát a tanári széktől a mi Menyhárt Jáno-
sunk is. Meghatva olvastam e becses lapok 43-ik számában
búcsúszavát. A tanári kar emelkedett gondolkozásához méltó-
lag cselekedett, midőn nagyérdemű kartársától ünnepélyesen
búcsúzott el. Balogh Ferencz egyebek között azt is mondja
szép búcsúbeszédében: „hazánk nagyszámú parochiáján ő
róla, tudományáról, igazságosságáról, egyszerűségéről és mély-
ségéről, beszél a hálás emlékezet, a kegyelet édes hangjain“.
Igaza van! Az egykori tanulóársak gyakran szoktak megem-
lékezni tanáraikról és iskolai életükről, összejöveteleik alkal-
mával. És azt tapasztaltam, hogy az ilyenkor nyilvánított véle-
mények rendszerint igazságosak, nincsenek azok befolyásolva
sem ellenszenv vagy érdek, sem beteges kegyeletesség által,
mely a ferdeségek takargatásában szeret tetszelegni. Különös
dolognak tűnik fel első tekintetre, hogy egy olyan tanárra, a
ki, mint maga mondja búcsúbeszédében: „társalgás közben
egyéniségem nem volt vonzó“, — évtizedek múlva is csak tisz-
telettel, szeretettel emlékeznek volt tanítványai. Menyhárt,
mondhatni, hideg, kimért volt az ifjúság irányában, soha nem
kereste a népszerűséget, édeskés nyájaskodással, finom ötle-
tekkel és fegyvelemlazító engedékenységgel. És mégis mind az
iskolában, mind az iskolán kívül azt tapasztaltam, hogy tanít-
ványai barna és őszülő fővel egyiránt, osztatlan tisztelettel
függöttek személyén. Igen, mert az ő hidegségében nem volt
semmi érdes durvaság, eltaszító közönyösség és bántó lenézés.
Ez a hidegség volt okozója annak, miszerint durva szenvedé-
lyeskedés, dühös kitörés és vénasszonyos zsémbeskedéssel nem
szerzett tanítványainak kellemetlen órákat. Haragudni, gyű-
lölni vagy üldözni senkit sem tudott, mindenki iránt igazságos
volt. Csodálatos éleslátással bírt a tanulók tehetségének és
szorgalmának megítélésében. Osztályozását mindenki igazsá-
gosnak tartotta, még az sem panaszkodott, a kit sujtott. Tan-
ulni nagyon sokat lehetett tőle. Előadása szép, folyékony,
világos és érthető volt, s szorososan a dolog lényegére vonatkozó,
a legmélyebb és magasabb tárgyakat is, a legnagyobb avatott-
ságot tanúsító könnyedséggel és mindenki által felfogható mó-
don tudta előadni. Nem csak magyarázott, hanem tanított is.
Bámulatos volt az a türelem, melylyel például a zsidó nyelv
elemeit tanította. Százszor meg százszor képes volt valamit is-
mételni, úgy hogy a figyelmes hallgató a kérdéses tárgyat a
leczekeórán megtanulhatta. Nekem legalább a leczekeórán kívül
nagyon kevés bajom volt a zsidó nyelvtannal. E mellett azon
nyilatkozatot tette, hogy a kinek előadására valami észrevétele
van, menjen lakására, szívesen ad bővebb felvilágosítást. Él-
tem én is e jó alkalommal, nem is bántam meg. Rendkívül éles
elméjével, tiszta felfogásával, finom megkülönböztetéseivel, biz-
tudott vergődni. Eleinte meglehetősen ellenzéssel találkozott az
egyházi férfiak részéről, most azonban minden egyház lelkesen
pártolja azt. Chambers Encyclopaedia.

tos emlékező tehetségével, semmi kételyt fenn nem hagyó tárgyilagossággal, úgy otthonában, mint iskolai előadásain, a legnehezebb tárgyakban is kellő felvilágosítást és tájékozást tudott szolgáltatni. Különösen egyet köszönök neki, és, azt hiszem, rajtam kívül még igen sokan, azt nevezetesen, hogy a különböző, egymással hol mindenben, hol sok részben ellenkező, önmagukban és másoknak ellenmondó, de épen azért különösen a kezdő embert kínos zavarba ejtő, és az ellentétes nézetek hemzsegő chaosába elmerítő theologiai rendszerekkel szemben, a bibliát mint Ariadne-fonalat adta kezembe. Ő igazán úgy fogta fel a bibliát, mint a hit és erkölcsi élet kánonát. Nem tette esztét a biblia kánonává! Abból a vásári bódéba való szemfényvesztésből, mely saját eszméit lopja be a szentírás szövegébe, abból a bántó pöffeszkedő önteltségből, mely túlszárnyalni törekszik a biblia bölcsességét, nem volt az ő egyéniségében semmi.

Egyszóval, Menyhárt János olyan hittanár volt, a milyenek adásáért méltán imádkozhatunk és adhatunk hálát Istennek. És ha tanártársai leróvták iránta a kegyelet adóját, legyen szabad nekem ugyanezen szent kötelesség lerovására, életben lévő tanítványainak nagy seregét felhívni. Kiss Gusztáv hódmező-vásárhelyi nyugalomba vonult derék tanár emlékezetének megörökítése végett 500 frt alapítványt gyűjtöttek egykori tanítványai. Tegyük mi is így! Rakjunk össze egy alapítványt az ő emlékezetére filléreinkből. Azt hiszem, e becses lapok szerkesztője, szívesen elfogadja a hozzá intézett küldeményt. Részemről 5 forintot teljes készséggel felajánlok. Az alapítvány céljáról valamelyik egyházkerületi gyűlés alkalmával, a Debreczenben megjelenők intézkedhetnek. Ezt, azt hiszem, szintén szíves lesz a t. szerkesztő úr becses lapjában jóelőre jelezni.*)

Nagytisztelű hittanár Ur! Én, egyik igénytelen tanítványa, nem nyomhattam el, de nem is akartam elnyomni a szívemből feltörő hála, tisztelet és szeretet érzelmeinek kinyilvánítását, midőn a jól megérdemelt nyugalomba vonul. Fogadja tőlem kedvesen. Kívánom: a kegyelet, tisztelet borítsa fénybe hátralévő éveit és mindnyájunk örömeire még sok boldog évet éljen!

Kisujszállás, 1888. október 30.

Gulyás Lajos,
ev. reform. lelkész.

Közügyeink.

Templomavatási ünnepély Tisza-Kürtön s néhány adat az egyház történetéből.

A tiszai-ürti ev. ref. egyház új templomának felavatási ünnepélye, — a helybeliek és vidékiek nagy számú részvetele mellett folyó évi szeptemberhó 23-án tartatott meg.

Az ünnepélyt, a szokásos énekek elhangzása után nagytiszteletű Székely Károly hevesnagykunsági esperes úrnak buzgóságos szép imádsága nyitotta meg, — melyben kiemelve azt, hogy mi nem szoktunk áldozati lángokat gyújtani fényes

*) A legnagyobb örömmel tesszük e szép eszmét magunkévé s részünkről is felhívjuk arra t. olvasóink szíves figyelmét. A bejövendő pénzeket nyilvánosan nyugtázzván, takarékpénztárba helyezük. Szerk.

oltárokon s megszentelő erővel sem bírnak, hogy az Úrnak szentséges hajlékává tehetnők e templomot, — megható szavakban kérte a Mindenható megszentelő erejét az új templomra s az egész gyülekezetre. — Majd alulirotnak Hagge 2. 10. verse alapján tartott egyházi beszéde után, nt. Tóth László tiszai-inokai lelkész úr, szép szertartási beszéd kíséretében 3 elsőszülött fiúgyermeket vett fel a keresztség által az anyaszentegyház kebelébe. — Azután Sarkady N. Imre tiszai-sasi lelkész úr lépett az úrasztalához s kedves, vonzó tartalmú szertartási beszédében hívogatta az éhező és szomjúhozó híveket az úrvacsorához, — melyet a jelenlevő 6 lelkész páronként váltakozva szolgáltatott ki. — Végül az egész ünnepélyt nt. Nagy Sándor tiszai-nagyrévi lelkész úr rövid, de tartalmas imádsága zárta be, — megfelelő zsoltár és dicsőretversek éneklése töltvén ki az egész ünnepély részletei között levő szüneteket.

Az ünnepélyt társasbéd, — majd tánczvigalom követte, melyek közül az előbbin a lelkész pohárköszöntőben, az utóbbin pedig az ifjaknak tánczban nyert kifejezést a gyülekezet tagjainak közös öröme.

Ez rövid és száraz leírása azon nagy nap örömeinek, melyet sokáig meg fog emlegetni még a tiszai-ürti gyülekezetnek minden tagja.

E szép ünnepélyvel kapcsolatban, azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha egyházunk s lerombolt régi templomunk történetéből nyilvánosság elé hozott egy pár adatot, melyeket 6 éves lelkészi pályám alatt összeszedegtetni sikerült, s elmondok egyet-mást, melyeket egyes körülményekből következtetni lehet.

Tisza-Kürt község, — itt Alpár közelében — már a magyarok bejövetele előtt fennállott, — mint ezt a régi codexekből, krónikákból s az azokban leírt földrajzi helyzetből következtetni lehet. (Fejér Cod. Dipl. Vol. I. pag. 428. 433, Vol. II. pag. 94. 103. — Thuroczy Chron. XLIV. LII. LX.) Létezéséről első írott okmány I-ső Geiza királyunknak egy adománylevele, — melyben Kártót és vidékét egy szerzetrendnek (valószínűleg a paulinusoknak) adományozta (Oklevéltár I. kötet 1. szám) — Ezen korban épült itt egy kis kápolna*), mely magvát képezte a mult évben lerombolt régi templomunknak. — Erre enged következtetni azon valóban művészi kezekre valló falfestmény is, mely a templom rombolásakor a 3-dik vakolat alatt fedezett fel, — de a melyet az országunk fővárosában székelő „müemlék gyűjtő bizottság“ lanyha, késedelmes intézkedése folytán megörökíteni nem lehetett.

Mint a százados tölgyek árnyában élő kicsiny virág a szélvészektől megvédve óvja életét; úgy e kisdud község török, tatár dúlásokon keresztül, mint „hódolt falu“ maradt meg, — a körülete elpusztult nagy városok mellett; de azért, — mint virágzó ibolya, — a hódolás árnyában is fejlődött, haladt. — Lakosai már a XVI. században bevették a reformácziót.

*) Igazán különös, hogy ezt a kápolnát s általában e vidéken minden régebbi épületet itten lakó csehek által építettnek tart a szájhagyomány. — Templomunk régebbi részét „cseh templomnak“ (?) nevezték, — Inokán is láthatók egy cseh templom (?) romjai, sőt Ughon is beszél a monda egy cseh templomról (?), nálunk ismét egy „cseh kút“-ról; holott tudomásom szerint e vidéken a hussiták s általában csehek nem laktak, templomokat nem építettek; sőt Mátyás királynak nagyobb részint cseh ifjakból álló fekete serege is, csak a szomszéd Ó-Kécske községben járt.

Ki reformálta ezt a községet és vidéket. — bízatosan megtudnom nem sikerült; nagyon valószínű azonban, hogy e vidék reformálása a Szegedi Kis István czeglédi, majd mezőtúri lelkészkedésével esik egy időre.

Annai bizonyos, hogy Tisza-Kürtnek temploma már 1619. évben református templom volt és így az egyház már akkor reformálva volt. — Bízatosan következtethetjük ezt ezen alábbi, ma már, fájdalom, csak másolatban meglevő régi bizonyítvány adataiból.

„Mi alább megirt t. kúrthi Helv. vall. Lakosok Templomunk állapotja felől attestáljuk, h. ezen Templomunk régi romladozásából nagy atyáink és régi Eleink által renováltatott méltóságos Földes uraságnak Fő marschal Zslibuch (ez a név tisztán nem olvasható) engedelmével ki is engedelmet adott az épület renoválására, az időtől fogva szabadon gyakoroltatik benne az Isteni szolgálat, sőt annak előtte romladozásában is, a mely befoglal magába 124 esztendőket, birtuk. — Hogy pedig a fellyebb specificált documentum igaz légyen, szokott pecsétünkkel attestáljuk.“ — 1743. (vagy későbbi igazítás szerint 1723.) (aláírva helység főbírája és az esküdtek.)

E bizonyítványból, — mely bizonyára az akkori időben templomokat visszakövetelő katolikusok ellen állított ki, — kétségtelen, hogy a lakosok már legkésőbb a mondott 1619. évben reformátusok voltak.

A törökvilág dúlásai sem hagyták érintetlenül községünket és egyházunkat, mert bár meghódoltak a töröknek, mindazáltal 1688-ban az adó pontos be nem fizetése, vagy még inkább egy ellenséges csapatnak a hódolás előtti lemészárlása miatt, a gyulai basa fogságba vitt egy csapat kúrthi lakost s köztük valószínűleg a gyülekezet lelkipásztorát is, mert midőn — egy fennmaradt jegyzőkönyv szerint a fogságba hurczoltak kiváltására mentek s az 500 tallér váltságdíjnak 100 tallér híjja volt, „a basa a kúrthi praedicator és Bornemissza két fiait akarta benmarasztani.“ — (Nem lehet bízatosan tudni, hogy fogoly volt-e a predikátor is, vagy csak a foglyok kiváltása végett ment oda.)

A XVIII-dik század elején lett az egyház külsőleg szervezve. — Már Debreczeni Ember Pál (Lampe) Historia eccl. ref. tae stb. című 1708-ban kiadott ismeretes művében Kürtöt a mezőtúri tractus virágzó egyházai közé sorozza. — Szent edényei 1713-ból valók. — Egy ma is használatban levő harangja 1741-ben készült; anyakönyve 1747-ben kezdődik; a most is meglevő perselyek 1760-ban, alamizsnatányérok 1763-ban készültek. — E századból már több feljegyzésekre is találunk. 1700 tól kezdve mai napig fel vannak jegyezve a lelkészek nevei, szolgálati idejökkel együtt.

Az egyház már III-dik Károly császár idejében becikkelyezett, azaz oly ref. egyház volt, melynek létezését az akkori kíméletlen katholicismus eltúrte: valószínűleg azért is, mert a váci püspöki kasszába és a plébánusnak évenként fizetni szokott tizedet pontosan beszolgáltatták, — mint ezt Ferencz József királyi provisornak 1732-ben kelt 45 Rh. firtokról szóló nyugtája igazolja.

A becikkelyezést igazolja az alábbi, másolatban jelenleg is meglevő irat:

„Investigatio a Dno Judicum Ord. nostrum Szent Györgyi in serie mensis 18 Martii 1733.

1. A templom kőből és téglából való, náddal fedett, árkokkal kerített.

2. Ki építette és mikor mi nem tudjuk (Valószínű, még ha tudták is, eltagadták, nehogy elvegyék.)

3. Parochialis-ház 1 szobájú, 1 kamarájú, 1 pitarú, náddal fedett földből való és náddal kerített.

4. Praedicator bére 35 v. forint.

5. Egy pint vaj és méz.

6. Egy fejés tej.

7. Paxusból (vagy — ért) 1 frt ár.

8. Sertésre 3 v. frt.

9. Nád 5 kéve minden ágytól.

10. 10 szekér fa, 5 szekér széna.

Mester bére 15 magyar forint és annalis coquiája.

Legati Ord. Judex Steph. Atsai Franc. Tálas Steph. Pap.

Vannak még több rendbeli apró iratok; toronyépítetési, templomnagyobbítási szerződések s az 1794–96-ig épült kőtorony és nagyobbított templom belső berendezéséhez tartozó szöszék, úrasztala készítéséről szóló emlékiratok, de azokat, mint érdekteleneket, mellőzzük e helyen. — Csupán egy pár, — a lefolyt templomavatási ünnepélyvel kapcsolatos dolgot akarok még felemlíteni.

Egyházunk új temploma, — melyet Mátray Lajos kunszentmártoni építész tervezett és épített fel — 13,171 firtba került, mely összeget a hívek legnagyobb részben a polgári községnek, — községi pótdadó fedezésére rendeltetett földjeiből 1871-ben 10 évre átengedett 20 hold föld jövedelméből gyűjtögettek.

A templommal együtt, egy időben újjalakítottatott a régi rozszant lelkészi lakás is 1109 firtért, mely összeget az egyházi pénztár évi maradványaiból rakosgattak össze. — Ugy, hogy az egyháztagok ezen nagy mérvű építkezéseknél, minden kivétel nélkül meg lettek kímélve, — csupán a templomépítés körüli fuvarozást és napszámokat teljesítették.

A templomépítés alkalmából folyólag nem maradt el a kegyes hívők önkéntes adakozása sem. — A csupán földművesekből álló és csekély vagyonnal rendelkező egyháztagok aránylag szép áldozatokkal járultak a templom belső felszereléséhez. — Nem említve azon kisebb adományokat, melyeket a lelkész és a presbyterium tagjai az 1884. és 1887. év őszén a községben házankénti járás által e célra gyűjtöttek; mellőzve azon kisebb összegeket is, melyeket némely buzgóbb egyháztagok, szegény-ségökre hivatkozással a lelkészhez önként felhoztak: csupán azon nagyobb adományokról emlíkezem itt részletesebben, melyek buzditólag hathatnak más hasonló viszonyok között élő egyháztagokra is.

Hálás elismeréssel kell megemlékeznem mindenekelőtt a polgári községnek e célra saját pénztárából megszavazott 2000 firt adományáról.

Nagy köszönetet érdemelnek továbbá, — N. Rabb Mihály egyháztag. — ki két kézi munkája után gyűjtött vagyonkájából a harangoknak vasállványok- és koronákkal felszerelésére 150 forintot adott; ugyszintén M. Varga Sándor és neje, Rabb Lidia egyháztagok, — kik új templomunkba saját költségükön 70 firtért egy szép úrasztalát készítették s arra egy dús aranyhímzéssel ellátott sötét meggyzínű bársonyterítőt vásároltak 151 firtért. Nem nagy összegek ugyan ezek, de meggondolva, hogy a mindennapi élet bajaival küzdő egyszerű földművesek teszik, bizony nagy köszönetre és hálás elismerésre méltók.

Legyenek megjutalmazva Istentől ezen buzgó egyháztagok, — az ő szívök jó kincséből előhozott becses adományaikért,

s támaszson a Minderható felsőbb és alsóbb körökben buzgó pártfogókat a mi magyar református Sionunknak.

Tisza-Kürt, 1888. október.

Szűk Károly
ev. reform. lelkész.

Nekrológ.

NAGY PÁL 1847—1888.

Lapunk mult számában jeleztük már Nagy Pál főiskolai tanártársunknak október 27-én, reggeli 5 órakor történt elhunytát. Igéretet tettünk, hogy többet is fogunk írni az elhunytáról.

Több, mint két heti súlyosabb szenvedés előzte meg a szomorú halált. Az összetört test nem tudta már magában tartani a nemes lelket, felszállott ez oda a csillagok régióiba, hol ő annyit járt gondolataival.

A halálhír, mint futó tűz terjedt el városunkban, a főiskola homlokára azonnal kitépték a nagy gyászlobogót. A főiskolai tanári kar összejövén, elhatározta, hogy Nagy Pált, a kitűnő tanárt, tekintettel arra, hogy ő kötelezett járandóságán felül, az évi 32 frt helyett 3 éven át 100—100 forintot fizetett be a tanári nyug- és gyámintézethez; tekintettel arra, hogy ő ez intézetre semmi további kötelezettséget nem hagy, továbbá tekintettel nehéz anyagi körülményeire: őt a tanári nyug- és gyámintézet költségén temetteti el. Főtiszteletű püspök úr, kihez e határozatot jóváhagyás végett föl kellett terjeszteni, nem csak megelégedését, de köszönetét is kifejezte a tanárkar e humanus határozata fölött. Elhatározta továbbá a tanárkar, hogy gyászlevelet ad ki s koszorút tesz az elhunyt tisztárs koporsójára.

Gyászlevelet adott ki a család: „A legmélyebb fájdalommal tudatjuk forrón szeretett fiainak, illetőleg a legjobb testvérnek Felső-Vályi NAGY PÁL főiskolai rendes tanárnak, a tiszántúli középiskolai tanártestület tagjának, szab. kir. Debreczen város köztörvényhatósági bizottsági tagnak stb. folyó 1888. októberhó 27-kén reggeli 5 órakor, életének 41-dik évében, agyszélhűdésben történt gyászos kimúltát. A megboldogultnak földi tetemei a N.-Péterfia-utca 811-dik szám alatti háztól, előbb a háznál, utóbb a nagytemplomban tartandó rövid istenítisztelet után, folyó évi október 29-én délután 3 órakor, a Péterfia-utcai temetőben fognak örök nyugalomra tétetni. Mely végtisztelességtételre a megboldogultnak egyházi felsőbbségét, kartársait, bizottsági tagtársait, számos barátait és ismerőseit tisztelettel meghívjuk. Debreczen, 1888. októberhó 27. Özv. F. V. Nagy Sámuelné, szül. Dobossy Eszter mint édes anya; F. V. Nagy Károly, F. V. Nagy Gusztáv és neje; F. V. Nagy Vilma, testvérei; a többi rokonok nevében is.“

A tanárkar gyászjelentése így hangzik: „A debreczeni ev. ref. főiskolai tanárkar fájdalommal jelenti szeretett kartársa Felső-Vályi NAGY PÁL főgymnasiumi tanárnak, élete 41-ik, fáradhatatlan buzgalommal folytatott hivatala 14-ik évében, 14 napi súlyos szenvedés után, 1888. októberhó 27-én reggeli 5 órakor, agyszélhűdésben történt gyászos kimúltát stb. Béke poraira!“ Végre a gymnasium VII. oszt. növendékei forrón szeretett tanáruknak, illetőleg felejthetetlen osztálytanáruknak szeretetök jeléül szintén adtak ki egy gyászlevelet.

A temetés óriási részvét mellett októberhó 29-én, hétfőn

délután 3 órakor kezdődött a háznál, majd a nagytemplomban, hol Csiky Lajos hittanár mondott az elhunyt fölött imádságot és az életírat felolvasása után azon alapgondolattal oratiót, hogy mily boldog lehet az, a kiből a hit- és természettudomány ismerete egyesül. Rengeteg volt az a közönség, mely a nagytemplomnak minden zugát betöltötte; mint mondják, Révész Imre temetése óta nem látott Debreczen ilyen nagy halotti gyülekezetet. A nagytemplomban felolvasott életírat következőleg hangzik: „Felső-Vályi Nagy Pál régi magyar nemes család ivadéka született Szentesen — Csongrádmegyében az 1847-ik évben — Felső-Vályi Nagy Sámuel ügyvéd és nemes Dobossy Eszter szülőktől. A gondos nevelésben részesült gyermek, miután az elemi tanulmányokat szülővárosában bevégezte, tanulását a szarvasi gymnasiumban folytatta, hol az I—IV. gymnasialis osztályokat kitűnő sikerrel bevégezvén, szüleivel Debreczenbe költözött, ettől fogva e főiskola egyik legkitűnőbb növendékét találta fel benne. Az érettségi vizsgálatoknak letétele után a theologiai pályára lépett, a mit ismét kitűnő sikerrel bevégezett. Azonban koragyermekségétől fogva nagy hajlammal viseltetett a természettudományok iránt, ezt művelte lelkének egész szenvedélyével, és midőn a physikai tanszék, nagynevű elődjének, Gelenczey Pálnak leléptével megüresedett, a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés őt választotta meg a physika tanárává. De mielőtt elfoglalta volna tanszékét, előbb egy évet a bécsi polytechnicumban töltött, ismereteinek gyarapítása végett. A főiskolában az 1874. évben foglalta el a rendes tanári széket. Azóta nyitott könyv az ő élete.“

Bevégeződvn a templomi istenítisztelet, megindult az óriási gyászmenet a Péterfia-utcai temetőbe. A koszorúkkal borított koporsót egy darabig a tanártársak és a tanítványok vitték s midőn kiért a menet, Géresi Kálmán tanár és Szaboleska Mihály esküdtfelügyelők tartottak emlékbeszédeket. Ezúttal csak a G. K. emlékbeszédét közölhetjük; jövő számunkban közöljük a Sz. M. emlékbeszédét is, valamint számot adunk azon nemes mozgalomról is, mely a főiskolai tanuló ifjúság körében egy Nagy Pálnak állítandó emlékszóbor tárgyában megindult.

Géresi Kálmán emlékbeszéde így hangzik:

Hogy becsületes ember voltál egész életeden keresztül, mindnyájan tudjuk, hogy Istentől és a természettől az egészségnek, az értelemnek, a kedélynek s szívnek gazdag adományai jutottak osztályrészedül, annál jobban láttuk, minél közelebben és régebben ismertünk. Barátaidnak, hivataltársaidnak, tanítványaidnak szeretete az életen végig kísért, a nemes eszmékbe vetett hitedet ifjúságodtól fogva megőrizted, senkit meg nem bántottál, a kit a vérnek kapesai fűztek hozzád, szeretted, gyámolítottad, általuk is viszont szeretettél és e koporsónál még sem mondhatok mást, minthogy életed a maga egészében mégis szerencsétlen volt. És e gyászosan ünnepélyes perczben és helyen rá is mutatok e szerencsétlenségnek alapokára is: nem tudtad és nem akartad ifjúkori eszményeidet a valódi étellel szemben szabályozni. Szerencsétlenséged ott kezdődött, a midőn még mint ifjú férfit az életnek első meg nem érdemelt csapása ért. De milyen csapás? Olyan, a milyen az emberek vigyázatlansága és rosszasága miatt majdnem mindenkit ér, első sorban a legjobb, a legbizóbb lelkűeket, csapás, a mely alkalmas arra, hogy egy pár évünket megkeserítse, az emberek iránt óvatosabbá tegyen, de nem olyan, hogy életünket tönkre tegye. És ez az első csapás tégedet szíven talált,

megrendítette, nem, összerombolta eszményidet, hitedet az emberekben!

Tisztelt közönség, nemes tanuló ifjúság! Csodálatos az emberi léleknek és szívnek organismusa. Sérts meg némelyik lélekben egy finom szálat, a melynek megsértését egy másik egyén észre sem veszi a magáiban, vagy azonnal gyógyítani tudja, és halálos sebet kap. Hiszen nincs talán ifjú ember, a ki ne eszményekkel szívében és agyában indulna neki az életnek, és melyik férfi az, ha csak meg nem tagadtatott tőle a képesség, felemelkedni valaha az ifjúsági látkörből a komoly és nehéz életkötelességekhez, a ki ne volna kénytelen eszményei és az élet közt kisebb-nagyobb mértékben alkut kötni?

Nem azon gyalázatos alkut értem én, a mi, fájdalom, igen sokszor előfordul, a midőn az eszméket érdek, hatalom, népszerűség, élelmesség, hiúság, kapzsiság czéljából akár kicséréljük, akár mások gyengeségére vagy szenvedélyeire számítva, kiaknázjuk és értékesítjük! Óh az efféle alkut az, ki ezen kopszóban van, megtehetette volna, de büszkén útasította vissza magától. Azt a megalkuvást értem én, a melynél fogva eszményeink, illúzióink egy részét áldozatul bírjuk hozni az életnek, hogy a megmaradt részt, mint a Sybilla könyvét, annál becsebbnek tartjuk, nemesítsük, erősítsük és használjunk vele hazának, közügynek, emberiségnek, ha egyébbel nem, avval, hogy több egygyel azoknak a száma, a kikben életkedv, hit, remény és szeretet van. Ez a megtisztult, a kipróbált eszményiség! Ilyen eszményiségű emberekre volna szüksége hazánknak, társadalmunknak, a melyben az eszményiség úgy megfogyott, vagy tévútra tért. Óh az eszmények felettünk részint bolygó, részint álló csillagok. De még ha mind napnak tekintjük is eszményeinket, ne felejtjük el, hogy mi a földön vagyunk, mely változik, mozog és épen ezért a napot is különböző helyen és erőben lehet csak látnunk.

A midőn valakiben az emberiség iránti hit megrendül, egyénisége szerint választja a lelki ösvényt, a melyen tovább halad. Válthatik önzővé, élelmessé, a ki vigyáz arra, hogy többször ne csalódjék; lehet embergyűlölő, a ki visszavonul a társadalomtól, s az embert, mely egyszer megsértette, többé látni sem óhajtja. De a kit a természet és sorsa nagyon jó kedélylyel és szívvel áldott vagy vert meg, nem tud ellenni az ember, a barátság nélkül. Ott keresi fel az embert, a hol az rendszeren nem szokott bántani senkít, a hova mindenki kedélye jobb és könnyebb részét viszi, a barátságnak, a vidámságnak asztalánál. Oda vitte ő is vidám kedélyét, humorát, örök ifjú lelkét, ott szórta szét pazar kézzel, barátainak gyönyörködtesére szívének és életének drága kincseit. Hiszen életének másik eszménye úgyszólván a barátság volt és itt sem tudott az ifjúkori eszményével alkura lépni.

Bizonyára sokan vannak barátai, tisztelői, ismerősei közül, a kik őt mindig mulattató, élezes embernek, mindig vidám, áldozatkész barátnak ismerték. Óh mi is, közeli barátai, hivataltársai ilyenek is ismertük őt, de, fájdalom, többen már régen tudtuk, hogy a vidám külső alatt mély és gyógyíthatlan keserűség, egy megsebzett lélek van, a melyet, hiába kértük, meggyógyítani nem tudott, nem akart.

Pedig mennyi kiváló tulajdonság volt benne mint tanárban is. Tudományos készültségét a közlő és tanító tehetségnek majdnem páratlan tisztasága, világossága. itt is nyilatkozó jó kedélye és szíve emelte. Lelkéből szerette hivatalát és tanítványait; egy perczre sem feledte, hogy az ifjúság a haza reménye. A hazán pedig lelki ifjúkori eszményiségének teljes bevétel és

tisztaságával függött. Mi hivataltársai, barátai s az ifjúság, örökre szívünkbe zárjuk nemes lelkének, vidámságának, jószívének emlékezetét.

A kit az élet mélyen megsebez, az lélektani törvényeknél fogva különös előszeretettel fordul a természethez.

Én nem ismertem a természetnek igazabb barátját, mint te voltál, elköltözött barátom! Szeretted foglalkozni a természet fenséges törvényeivel, tüneményei és erőivel is, hiszen ez volt tudományszakod is, de ennél is jobban szeretted a növényeket, virágokat. Hányszor látott ez az erdő, a melynek közelében pihenni fogsz, kutatni a növények után, lesni, várni a tavasznak első és az ősznek utolsó virágait. Ünneppal volt az rád nézve, midőn az első tavaszi virágot, gyakran a hó alatt és között, megtaláltad és haza hoztad.

Életed utolsó napjának lázas kívánsága is az volt, hogy még egyszer az erdőre mehettél! Óh jaj, hogy ide mellé kellel eljutnod. Rousseau, Csokonai, Tompa mind úgy szerették az erdőt és virágokat, és mind mély szenvedéseket hordoztak lelkükben. Meg kell kérdeznem itt sírod felett a költő szavaival:

Oh természet, midőn aludni mentél
Aludni most az ősznek végével,
Elbúcsúzál-é kedves gyermekedtől
Elbúcsúzál-é leghívebb fiadtól,
Ő tőle: és ha elbúcsúztatok,
Gondoltad-é, hogy végbúcsúok ez...
Oh természet viseld gondját e sírnak
Melynek lakója leghívebb fiad.
Ültesd áldás gyanánt
Virágaid legszebbjeit reá.

A szellő, mely amaz erdő felől jő, ingassa meg né a ismerős sírhalmok fűszálait, súgja meg az első tavaszi virág megérkezését. Te pedig aludj csendesen a sírban. Álmodjál, ne az emberekről, hanem eszményeid és virágaidról. Isten veled!

Különfélék.

Menyhárt János-alapítvány. E helyen is fölhívjuk t. olvasóink figyelmét lapunk iskolaügyi rovatának „Menyhárt János“ című cikkére, illetőleg az abban foglalt szép és nemes irányú javaslatra. Magunk körében mi is megindítjuk ez ügyben a szükséges mozgalmat. A mennyiben ez indítvány a dolog természeténél fogva nem juthat el egyházkerületünk mindazon lelkészéhez, kik a nyugalomra lépett tisztelt tanárnak tanítványai voltak, kérjük a nagytiszteletű esperes urakat, hogy vegyék ők is ez ügyet kezeikbe, s körleveleik útján indítsák meg egyházmegyéinkben az alapítvány összehozása ügyében szükséges actiót. Sőt szívesen fölkérjük laptársainkat is ez ügy fölemlítésére.

Sárospataki tanárok Debreczenben. Viski Krüszelyi Bálint és Kun Pál sárospataki tanárok okt. 31-én Debreczenbe érkeztek. Jövetelök czélja baráti látogatás. Szívesen üdvözölve körünkben, igyekeztünk őket őszinte baráti szívvel fogadni.

Lelkészválasztás. A nagyváradi-olaszi ev. ref. egyházközség múlt vasárnap választotta meg Dombi Lajos, Gyulára távozandó lelkésze helyére új lelkészét Sulyok István személyében. Szavazatot kaptak még mellette Tóth Sándor, Surányi Gyula és

Rác Károly, de a szavazatok többsége Sulyok Istvánra esvén, délutáni félkét órakor ő kiáltatott ki a nevezett egyház lelkészeül. Örömmel üdvözljük tisztelt ifjú barátunkat e fontos lelkesíti állomáson. Tudomásunk van róla, hogy ő Szegeden, mint segédlelkész, becsületet szerzett egyházunk nevének és a nagyváradi református lelkészi állomás nem kevésbé exponált, mint a szegedi. Gratulálunk e választáshoz nagyváradi hittestvéreinknek.

Halálozások. Pápai Lajos mező-sassi ev. ref. lelkész, a nagyszalontai egyházmegyében meghalt mult hó 20-án 53 éves korában és 23-án el is temettetett; a temetést Nagy Dániel komádii lelkész végezte. — Selymossy Bálint, ér-endrédi földbirtokos, volt országgyűlési képviselő, nagy-károlyi egyházmegyénk egyik érdemes világi tanácsbírája mult hó 26-án 54 éves korában meghalt. Béke poraikra!

Hódmezővásárhely. Azon alkalomból, hogy hm.-vásárhelyi főgymnasiumunk derék tanára Kiss Gusztáv úr, 37. évi áldásos tanári működése után saját elhatározásából nyugalomba vonult, hálás tanítványai a 37. évről, embervoltok ezen kiváló munkása nevének, emlékének megörökítése végett s egyszersmind az őket felsőbb tanulmányokra előkészítő főgymnasiumunk iránti kegyeletből is egy 500 frtos „Kiss Gusztáv ösztöndíj-alapítványt“ létesítettek főgymnasiumunkban, melynek kamatai évenként egy bármely felekezeti jó erkölcsű és jó előmenetelű tanulónak lesznek kiadandók. A tanítványi hála és az intézet iránti kegyelet ezen lélekemelő tényét ev. reform. egyházi tanácsunk, mint a főgymnasiumot fentartó testület, a legnagyobb elismeréssel fogadja, s mindazoknak, kik hálás szívek adományával járultak a fentemlített alapítványhoz, buzgó szívvel mond köszönetet. Nagy kegyelmet közöl Isten azokkal, kiket az ő gondviselésének kiválóbb eszközeivé tesz. A kegyelem ez áldása nyugszik e hálás tanítványokon, mert ők a gondviselés kiválóbb eszközeivé lettek, a midőn az alapítás által a 37. év kedvelt munkatérének elhagyása következtében természetesen felmerülő kedvetlen érzelmei s aggodalomteljes gondolatai között az elfáradt derék munkásnak — mint a nyugodtabb életet biztosító földre bujdosó Jákóbnak a mennyei jelenés — a legédebb megvigasztalást szereztek és az ő nyugalomba vonulásának egyedüliségét nemes halájok által s az azt nyomon követő 37. év édes emlékeinek erőteljes felújítása által a legkedvesebben és állandóan megnépesítették. Hatalmas lelki ölelkezése ez alapítvány a hálás tanítványoknak és derék veterán tanárjoknak, melyben kölcsönösen megáldatva, egy lelki családdá alakulnak s visszanyeri elveszthetetlenül lelkének gyermekeit a tanítás és nevelés ősz bajnoka épen akkor, midőn azoktól nehéz szívvel meg kelle válnia. Vajjon az ő öröme nem Ábrahám öröme-é, melyet ez akkor érezett, midőn már-már elvesztett édes gyermekét neki váratlanul visszaadta volt az Isten? . . . Itt várni sem kell rá, megvan a nagy nemzetség is, a hálás tanítványok seregében! Miként e pátriarchát, tegye boldoggá az ő öröme a mi dicsekedésünk férfiat is élte alkonyán s tartsa fenn lelki testi vidámságát. De gondviselészerű áldásos a hálás tanítványok e nemes munkája főgymnasiumunkra nézve is, e tanintézet iránti kegyeletüket is megörökítő szép összegű alapítványunk által évről-évre buzdítván tanulóink seregét az elme és szív kiművelésének nemzetre kiható munkájában, mely munkásság emelkedése a tanintézet jövőjének valódi biztosítóka. Fogadják ismételve az alapítók ev. ref. egyházunk buzgó köszönetét. Az Isten kegyelme, melynek indításából a hála és kegyelet

maradandó emlékét emelték, mi által példákka lettek a következő nemzedékek előtt, — növekedjék rajtok évről-évre s építse meg az ő keblökben is a lelki békességnek és boldog megelégedésnek állandó oltárát s adjon bő részt nekik is a szívek hálájának édes örömeiben! Tiszttem szerint tudatnom kell egyszersmind, hogy a kik még a ny. l. Kiss Gusztáv tanár úr volt tanítványai közül adományokkal a fentemlített alapítványt növelni óhajtják, ev. ref. egyházunk pénztárnoka Égető István úrhoz forduljanak, az ő kezeibe tétetvén le az aláírási-ív, az adományok elfogadása és bejegyzése végett. A h.-m.-vásárhelyi ev. ref. egyházi tanács megbízásából és nevében az egyházi jegyző.

Budapest. F. hó 1-én ülte meg a budapesti német ev. ref. egyházközség, érdemes lelkésze, König Rudolf úr Magyarországon működésének 25. éves jubileumát. A részletekről még nem értesültünk, de mindenesetre jelen voltunk lélekben magunk is ez ünnepélyen, s levél útján jó szívvel fejeztük ki az ünneplő férfiú iránti legjobb kívánatainkat.

Előfizetési felhívás. Midőn boldogult atyám *Révész Imre kiadatlan egyházi beszédeinek* közrebocsátására kísérletet teszek, két irányban vélek kötelességet teljesíteni. A boldogult ugyanis többször nyilvánítá azon szándékát, hogy e r e d e t i egyházi beszédeinek 1870-ben két kötettel megkezdett közrebocsátását folytatni fogja. E szándék azonban nem nyerhetett valósulást, közbejött másnemű teendői — főképp a „Figyelmező“ szerkesztése — majd gyakori betegeskedése, végre váratlan halála miatt. Az ő akaratát teljesítem tehát, midőn hátramaradt egyházi beszédeit közrebocsátom. De másfelől a protestáns, közelebbről a református lelkészi karnak s egyházi irodalomnak vélek szolgálatot tenni, midőn e nagybecsű szellemi hagyatékot nem hevertetem szekrényem zárai mögött, hanem átadom a nyilvánosság használatára, minthogy eredetileg különben is arra volt szánva. — Több indoklásra vagy ajánlásra Révész Imre egyházi beszédeivel szemben, azt hiszem, nincs szükség. A kik hallgatták az ő beszédeit, vagy bírják és ismerik az eddig kiadottakat, bizonyára ez alkalommal sem fogják becses pártfogásukat megtagadni. Egyszerre három, 10—10 íves kötet közrebocsátását tervezem, még pedig az első kötetben *halotti beszédeket és orációkat* (ez utóbbiak nagy részét a hozzájuk írott *imákkal*), a másodikban *ünnepi és alkalmi*, a harmadikban *közönséges* egyházi beszédeket fogok adni. Amennyiben az egyik kötet talán valamivel kevesebb lenne 10 ívnél, ki fogja pótolni a másik. *Külön előfizetési íveket kibocsátani nem fogok.* Előfizetési ár *egy kötetre 1 frt 20 kr, mindhárom kötetre 3 frt 20 kr.* A bolti ár magasabb leend. Az előfizetők bérmentve kapják a munkát. Az előfizetési összeget *f. évi december 20-ig* kérem nevem alatt *Pápára* küldeni. Az első kötet 1889. február 1., a második május 1., a harmadik augusztus 1-re fog megjelenni, ha t. i. annyi előfizető jelentkezik, hogy a nyomtatást megkezdhetem. Pápa, 1888. október 20. *Révész Kálmán*, theol. akadémia tanár. — Nagyon melegen ajánljuk e vállalat pártfogását t. olvasóink szíves figyelmébe. Révész Imre szellemi hagyatékát nem szabad elrejtve hagynunk. A kegyeletos fiú, barátunk szép szándékának kivihetéséhez járuljunk oda minél többen. *Szerk.*

Szerk. posta. K. J.; E. L.; B. K.; V. L. és Sz. J. urak cikkeit jönni fognak.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**